

בס"ד

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיימים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

מצורת אכילת הפסח

- תנט -

נמסר ב' דחזה"מ פסח ה'תשע"ו

בש"ק פרשת קדושים יחל השיעור אי"ה בשעה 5:30 ויהיה בענין:

תזכרה

מנחה ב 5:15

השיעור לעילוי נשמת הרב ר' שלמה ב"ר בן ציון זצ"ל

בברכת שבת שלום

המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה ל"תמונתי עיצוב גרפי": timnal@zahav.net.il

מצוות אכילת הפסח

כן מהתוספתא (פסחים ספ"ה). [שלא כמשמעות דברי הרשב"ם בפסחים קכ: והתוס' שם נט: ד"ה ולא]. ומה טעם יש בדבר.

עוד יש להבין מה שכתבו התוס' (בפסחים עא: ובזבחים ט.) שמותר הפסח הקרב שלמים נאכל ליום ולילה, והטעם מבואר בתו"כ (פ"ג) - כתחילת הקדשו, מה תחילתו אינו נאכל לשני ימים אף סופו כן. ומשמע בתוספתא (קרבנות ו-ו, ע"ש) שגם אם הפסח נאכל עד חצות, מותר הפסח נאכל כל הלילה. וקשה מדוע לענין זה לא יהא דינו כתחילתו להאכל עד חצות בלבד. ופירש הגר"ח (מובא ב'חדושי הגר"י' זבחים ט:); שזה שאין הפסח נאכל אלא עד חצות (לראב"ע) אינו משום זמן הקרבן אלא זמן אכילה של הקרבן הוא יום ולילה בעצם, רק נתנה תורה זמן במצות האכילה המסוימת של הפסח, שהיא עד חצות, בדומה לכך שאינו נאכל אלא למנוייו וצלי אש ועל מצות ומרורים שהם דינים מסוימים באכילת הפסח ולא מצד דין הקרבן. ובוזה פירש הגר"י דמותר הפסח שאין בו דיני אכילת הפסח אלא רק זמן הקרבן של פסח שהוא תחילת הקדשו - מצוותו יום ולילה. ולפי"ז אין פוסלת מחשבת 'חוץ לזמנו' בקרבן פסח אלא כשחישב לאכול לאחר הלילה, אבל חישב לאכול אחר חצות, אין זה חוץ לזמן אכילה של הקרבן. וכן משמע לכאורה בתוספתא.

ובן כתב האור-שמוח (חמץ ומצה ו,א). ושם הוסיף שאפילו לאחר חצות שנשתיים זמן אכילת הפסח לראב"ע ועברה מצוותו, עדיין נאכל עד הבוקר משום מצות אכילת קדשים. ואף כי דבריו מחודשים, לומר שיש בו מצות אכילה גם כשאינו יכול להאכל בתורת אכילת פסח, מ"מ שמענו שבפסח עצמו ישנם שני דינים באכילתו, דין כללי של אכילת קדשים שענינו מצד הקרבן שייאכל, ודין מסויים של אכילת פסח המחויבת על כל אדם.

ג ונראה שלא רק אכילת הפסח מיוחדת במצותה, אלא גם דין שחיטת הפסח חלוק הוא משחיטת שאר קדשים. דהנה תנן בריש זבחים שהפסח והחטאת שנובחו שלא לשמן פסולים. ואמרו בגמרא (ג) שדוקא אם שחט לשם קרבן אחר אבל לשם חולין לא פסל. 'ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' - קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים. ואמרו שם סברא בדבר: דמינה מחריב בה, דלאו מינה לא מחריב בה. והנה מדברי הרמב"ם (פסולי המוקדשין טו,יא) וכן הוא בפיה"מ פסחים פ"ה) מבואר שזה רק בחטאת אבל פסח ששחטו לשם חולין פסול. ובאור שמוח (שם) נתן טעם בדבר, שהרי הפסח 'לא בא מתחילתו אלא לאכילה' כדתנן בראב"ע. אך ברמב"ן (ויקרא ו,טו) מבואר שאינה נאכלת בלילה ועד חצות.

ג את הראיה מהתוספתא כתב שם לדחות, שמה ההוא תנא נקט שזמן אכילת הפסח מדאורייתא הוא כל הלילה ומה ששנו שם 'עד חצות' היינו מדרבנן. ואמנם שנו שם 'עד חצות' בכל הקדשים (וכ"ה הלשון בתו"כ פ"ד צו, ו) ושם מפורש דמדרבנן (הוא). ומ"מ אתי יש להוכיח מדמשמע שמותר הפסח נאכל גם ביום (וכן מפורש בשעה"מ פ"ג מק"פ ועוד), והרי הפסח עצמו לדברי הכל אינו נאכל אלא בלילה - וע"כ שמדין זמן הקרבן דינו ליום ולילה. וכן דקדקו מרש"י פסחים ג. (ד"ה זבחים) שהביא מקרבן פסח ראייה לכך שבקדשים הלילה הולך אחר היום - משמע דמדין הקדשים שבו זמנו להאכל ליום ולילה. [וכיו"ב נקט הרא"ש (פ"י דפסחים כה) גבי חגיגת י"ד, שנאכלת גם מבעוד יום אף לבן תימא שדינה כדין הפסח, וכפשוטו לשון הגמרא שם ע. 'נאכלת ליום ולילה', הגם שהפסח אינו נאכל אלא בלילה והחגיגה הוקשה אליו - אך י"ל (כ"כ בברכת מרדכי) שלא הוקשה אלא לדיני הקרבן שבפסח. ולפי"ז נאכלת מדאורייתא כל הלילה אף לראב"ע. אך ברמב"ן (ויקרא ו,טו) מבואר שאינה נאכלת אלא בלילה ועד חצות].

ד ולפי חידושו נראה מצד הסברא שנאכל או לכל אדם ולא רק למנויים, אך ע"ש בלשונו וצ"ב. וכן יל"ע לענין אכילתו כשאינו צלוי. ואולם בזמן מצות אכילת הפסח אסור לאכול אלא באופנים האמורים בפרשה.

א הרמב"ם (בריש הלכות קרבן פסח וברמזי המצוות ובספר המצוות עשה נה) מגדיר את מצות עשיית הפסח, מצות שחיטה ולא מצות הקרבה; 'מצות עשה לשחוט את הפסח בארבעה עשר..', 'לשחוט את הפסח בזמנו', 'לשחוט שה הפסח ביום ארבעה עשר..', בשונה משאר קרבנות שמגדיר המצוה בהקרבה או בעשיית הקרבן (ע' עשין סב-עו)^א. והלא דבר הוא.

ב עוד מבואר ברמב"ם שאכילת הקרבנות השונים נמנית במצות עשה אחת של אכילת קדשים (עשה פט), ואילו אכילת הפסח נמנית (עשה נח) מצוה לעצמה.

אבן נראה שאכילת הפסח חלוקה ביסודה מאכילת שאר הקרבנות. ונפתח בדברי רבנו הבית-הלוי (ח"א ב, וביתר הרחבה בח"ג נא) שגדר מצות אכילת קדשים היא שהבשר יאכל ואינה מצות גברא, ולכך כתב שיש קיום למצוה אף בפחות מכזית כמו שאמרו בחלוקת לחם הפנים (יומא לט:); כל כהן מגיעו כפול. וכן אמרו (בפסחים ג:); חד אמר הגיעני כפול וחד אמר הגיעני כזית וכו', הרי שגם בפחות מכזית מתקיימת המצוה (וכבר עמדו על כך בתוס' - ישנים יומא לט. ואכמ"ל). ואילו אכילת הפסח ודאי מצות גברא היא ואינה מתקיימת בפחות מכזית. הרי שהיא מצוה השונה בגידרה משאר אכילות הקדשים, ולכך היא נמנית לעצמה.

ובפרט לפי מה שדקדק הצ"ח (ביצה יט:); מלשון הרמב"ם (מעשה הקרבנות י,א; ובמנין המצוות שבתחילת הלכות שם. וכן הלשון בספר המצוות עשה פט) שמצות אכילת קדשים עיקרה באכילת הכהנים קדשי קדשים, אבל אכילת קדשים קלים היא סניף למצוה שהרי מברך על אכילתם ברכת המצוות (כמבואר במשנה סוף פסחים וברמב"ם), אבל אין זו עיקר המצוה. והרי הפסח קדשים קלים, ומצוה מוטלת על כל איש ישראל לאכול - מבואר אם כן שמצוה זו חלוקה בענינה ובדיניה מאכילת שאר הקרבנות.

ולכשנתבונן נראה שבאכילת הפסח עצמו קיימים שני דינים; הדין הכללי של אכילת קדשים ועוד דין מסויים של אכילת הפסח. והדבר מבואר בדברי רבותינו האחרונים, דהנה נחלקו תנאים (בברכות ט. ועוד) האם הפסח נאכל כל הלילה או עד חצות. ומבואר ברש"י (שם ד"ה שם תזבח) שאפילו לדעת רבי אלעזר בן עזריה שנאכל עד חצות, אינו נעשה 'נותר' אלא בבוקר. [ומה שאמרו בסוף פסחים שלראב"ע הפסח מטמא את הידים מחצות משום נותר, צ"ל דמדרבנן נתנו לו דין 'נותר' לטמא הידים כמוש"כ אחרונים]. וכן דעת אור זרוע (ח"ב רלא)^ב. והוכיחו

א וכן לשונות הכתובים: 'ושחטו אתו', 'ושחטו הפסח', 'וזבחת פסח'. וכן יש לשון עשה, 'ועשית פסח' וכד' - בניגוד לשאר קרבנות שמצוותם בלשון 'הקרב' או 'זבחה'. וגם זה יתבאר להלן.

ב וכן משמע בריטב"א בברכות ט. וכ"כ הקר"א בזבחים נו, שאין חיוב כרת אחר חצות אף לראב"ע. ונראה שכן מוכח מהתוס' בברכות שם במה שפירשו 'לא תותירו ממנו עד בקר' - לא תעשו דבר שיבוא לידי נותר בבוקר, כי בלילה א"א לשרפו. וצ"ב הלא בבוקר לא חל דין 'נותר' עליו וגם השריפה בפועל אינה אלא בבוקר שני, אלא משמע שרק בבוקר נעשה 'נותר' להתחייב עליו כרת ואו נטען שריפה אלא שאסור מצד אחר, אבל מחצות אמנם נפסל מאכילה כדיליפין מ'הלילה הזה' עד שעת מכת בכורות, אבל אינו באיסור נותר (וכע"ז בקה"י ברכות ד, ד ועוד). ובוה אתי שפיר הסוגיא בך ע"ש שם שנפסל בחצות אבל אין בו חיוב ד'נותר'. וע"ע בצ"ח ברכות ט; אבי עזרי ק"ש א,ט.

ויש להעיר שלפי דעה זו 'נותר' חל רק בבוקר, בפשטא דמלתא לא משכח"ל חלות נותר בקרבן פסח לראב"ע שהרי מחצות מסיח דעתו מאכילתו [אם לא כחידוש האו"ש שעדיין נאכל מדין שאר קדשים] ונפסל בהסח הדעת ושוב לא חל דין נותר על קדשים פסולים. ואף לדעת הצ"ח (בפסחים כח.) שיש לאו על הפסול, אין חיוב כרת על אכילתו.

שעיקרו זבח לאכילה ולא קרבן לריצוי ולכפרה'. ואילו שאר זבחים עיקרם לכפרה, והאכילה [אם יש] נטפלת, וגם היא שייכת לכפרה כדכתיב 'ואכלו אתם אשר כופר בהם' כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.

וע' בדברי הגר"י בידרמן, המגיה לספר שפת אמת (בפסחים נט), שצדד לומר שבפסח שעיקרו בא לאכילה, מותר לאכול הבשר קודם הקטרת אימורין, שאין ההקטרה מסדר האכילה לעכבה, והרי בפסח מצרים לא היתה הקטרה כלל. ונסתייע ממה שאמרו (שם עא.) שלראב"ע זמן האכילה עד חצות וזמן ההקטרה עד הבוקר (וכבר עמדו על כך הגאונים ר"א לופטביר ור"מ זעמבא בשו"ת זרע אברהם טו, יז, לג ובנו הג"ר משה יהודה אריה ליב בספר גור אריה יהודה קונטרס המועדים ג). ואם כי דבריו מחודשים, מ"מ הבאנום לחדד את עיקר היסוד ששחיטת הפסח ואכילתו מהוים ענין חלוק לעצמו מלבד תורת 'קרבן' שיש בפסח, וכפי שיבואר בהמשך.

ולאור זאת יש להוסיף דיוק נאה במקראות בפרשת הפסח: בתחילה כתיב (יב, כד) 'ושמרתם את הדבר הזה וגו'. ובפסוק שלאחריו: 'והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמרתם את העבדה הזאת'. ויש לפרש את כפילות הדברים, וכן את שינוי הלשונות 'הדבר הזה' ו'העבודה הזאת' שבפסח מצרים שלא היה אז תורת קרבן גמור, זריקה על המזבח והקטרת אימורין, רק תורת עשיית פסח, על הפן הזה כתיב 'ושמרתם את הדבר הזה' - הפסח שבפסח, בלא תורת העבודה. ורק ב'והיה כי תבאו אל הארץ' שאז יהיה על הפסח גם תורת עבודת הקרבן ממש, 'ושמרתם את העבדה הזאת'.

הרי ראינו עד הנה שני דינים בפסח: 'פסח שבפסח' ו'קרבן שבפסח'. מצד הקרבן, הזריקה היא עיקר הכפרה, והאכילה היא כשאר אכילת קדשים. ומצד הסדר המיוחד של עשיית הפסח, האכילה היא עיקר, והעבודה העיקרית היא השחיטה.

ד ענין זה בא לידי ביטוי בהלכה נוספת. הנה בכל הזבחים ישנן שלש מחשבות הפוסלות: שלא לשמה, חוץ לזמנו וחוץ למקומו. ובכלל שלא לשמה - שינוי קדש ושינוי בעלים. כלומר חשב לשם זבח אחר או לשם מתכפר אחר. בקרבן פסח ישנה מחשבה נוספת הפוסלת, כדתנן (בפסחים סא.) שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו - פסול. ופירשו התוס' (שם) שמחשבת 'שלא למנויו' שונה משינוי בעלים בכך ששינוי בעלים אינו פוסל אלא בזריקה כגון שוחט או מקבל הדם על מנת לזרוק לשם אחרים, אבל שוחט לשם אחרים כשר, דמ'וכפר עליו' נפקא לן והרי הכפרה בזריקה, ואילו 'שלא למנויו' היינו שוחט דוקא כדכתיב 'תכוסו'. ואולם מדברי הרמב"ם (פסוה"מ טו, א) משמע ששינוי בעלים פוסל בארבע עבודות ולא רק בשחיטה. ולדבריו צריך באור מה תוספת יש בדין 'שלא למנויו' בפסח, תיפוק ליה לפסול מדין שינוי בעלים. וביותר קשה הלא מפורש במשנה שם שאם שחט 'למנויו ושלא למנויו' - כשר, והרי בשינוי בעלים

בטומאה [כגון שרוב הציבור טמאים] נאכל בטומאה, שלא כשאר קרבנות הבאים בטומאה שאינם נאכלים בטומאה. וכן שנינו (שם עח) שאם אבד בשר הפסח וכד', אעפ"י שקיימים אימורים להקטרה - אין זורקים את דם הפסח, כי עיקרו לאכילה בא וכל שאין בו בשר לאכילה אין זורקים את הדם, משא"כ בשאר זבחים. הרי שעיקר הפסח לא בא לכפרה ולריצוי אלא לאכילת הבשר, בניגוד לשאר כל הזבחים שלכפרה הם באים. ואם כן י"ל, מה שהשווה חטאת לשם חולין לא פסל היינו משום ששחיטת הקרבן שונה במהותה ובענינה משחיטת חולין, שעיקרה לצורך ההקרבה ולא להתר אכילה, ועל כן שחיטת חולין חשיבא 'לאו מינה', משא"כ פסח שעיקרו לאכילה הרי עיקר שחיטתו לצורך אכילת הבשר והרי הוא בר בקתא עם שחיטת חולין, לכך הוי כשאר שוחט שלא לשמו שפסול.

וי"ש לבאר בזה דברי התוס' בחולין (עד): דאמרינן התם בן פקועה אינו כשר לפסח. ופרש"י שהוא משום 'יוצא דופן' [ס"ל כיון שנמצא במעי אמו ולא יצא כדרך לידה, בכלל 'יוצא דופן' הוא]. והתוס' הקשו על כך, אם כן לרבי מאיר כיצד פודין בו - ועל כן פירשו שאין פסול מטעם זה אלא משום שהוא כשוחט, שהרי שחיטת אמו מתירתו ואינו טעון שחיטה. ופירושה צ"ב [כפי שעמד בזה בספר תורת חיים], נהי דבן פקועה אינו טעון שחיטה להתירו, אבל מדוע כשוחטים אותו לא מהני לקדש הדם ולהמשיך עבודותיו לשם פסח, והרי שחיטת הקדשים נצרכת בשביל הדם וא"כ גם בן פקועה אפשר לשוחטו ולהוציא דמו לזרוק על המזבח. ואפילו את"ל ששחיטת הפסח מעכבת מצד עצמה, מ"מ סוף סוף אפשר לשוחטו כשאר כל בהמה ולקיים בו מצות שחיטה, ולמה יגרע בכך שאינו טעון שחיטה להתירו לאכילה.

ומזבח מכאן ששחיטת הפסח עיקרה לצורך התר הבשר באכילה [וכסברת האו"ש שמשום כך דומה היא לשחיטת חולין], והואיל והשחיטה היא אחת מעבודות המתיר של הקרבן ונצרכת היא להכשרו, הרי כשוחט בלא שפעל בשחיטתו התר אכילה - כאילו לא שחט, כי יסוד השחיטה הנצרכת בפסח הוא התר הבשר באכילה, שעל זה הוא בא^ה.

ובאור הענין - עפ"י האו"ש הנ"ל - שהרי בפסח מצרים לא היתה הקרבת אימורין כלל (כדברי אב"י בפסחים צו.). ואף במה שאמרו (שם) שלש מזבחות היו שם, על המשקוף ועל שתי המזוזות, פירשו כמה אחרונים שלא היתה בו תורת מתן דמים של מזבח אלא על דרך מליצה (כמוש"כ בשו"ת חתם סופר יו"ד רלה). ואם כי לדורות צריך מתן דמים והקטרת אימורים על המזבח [כפי שדרשו (בפסחים סד): מ'את דמם תזרק ואת חלבם תקטיר' - 'דמו' 'חלב' לא נאמר - למד על בכור ומעשר ופסח שהן טעונים מתן דמים], זהו דין המתוסף על עשיית פסח מצרים

^ה אולי היה מקום להסתפק לפי"ז שלא יהא דין 'זבח רשעים תועבה' בקרבן פסח (וכדעת הראב"ד לענין בכור ומעשר. ע' כס"מ הל' ע"ז ד, ג), כיון שעיקרו לאכילה ולא לריצוי וכפרה [שעל כן אין בו סמיכה שהיא קשורה לזיווי]. אך זהו דבר חדש שלא מצאנוהו. [ע"ע במשך חכמה ויקרא ג, שהפירש הא דאצטרין ריבוי מיוחד לקרבן פסח שאליתו קריבה, דהו"א כיון שאכילתו עיקר כמו בפסח מצרים, האליה שמוותרת באכילה תהא נאכלת ולא נקטרת, קמ"ל].

^ה לפי הסבר זה יצא שלדעת התוס' בן פקועה כשר לשאר קרבנות חוץ מפסח אם ישחטנו. וזהו חידוש גדול.

^ו והמאירי שם פירש שצלאום ושפרום לשם גבוה. אך מפשט דברי רש"י משמע שאכלו הכל. וכן נקטו האחרונים (ע' חת"ס יו"ד רלה ואו"ש חמץ ומצה ו).

היינו בעלות על הבשר, ומחשבת 'שלא למנוי' פוסלת בשחיטה בלבד משום שעיקרו לא בא אלא לאכילה.

והנה הגר"ח (מסכת פסחים, בענין חבורה שאבד פסחה) נקט שמכל עבודות הזבח אין צריך שתעלה לחובת האדם אלא הזריקה לבדה שבה תלויה הכפרה, אבל השחיטה אינה צריכה לעלות לחובתו [ולפי הנחה זו הקשה מדוע חבורה שאבד פסחה ושחטו פסח אחר ובינתים נמצא הראשון ונשחט ואין ידוע איזה נשחט קודם, שניהם יצאו לבית השרפה - מדוע לא יזרק דמו של אחד מהם ובכך יבורר שהוא זה שעלה לחובת בעליו]. והוכיח זאת ממה שצריכים לימוד מקרא דנמנין על הפסח ומושכין ידיהם ממנו עד שישחט, 'מהיות משה' - מחיותיה דשה, הלא בלאו הכי ידענו שא"א להימנות לאחר השחיטה כי אם יימנה אחר כך לא עלתה השחיטה לחובתו. אלא מכך שצריך קרא מוכח שהשחיטה אינה צריכה לעלות לחובת האדם, רק הזריקה לבדה".

ואמנם הגר"ח נקט כן בכל הזבחים והפסח בכללם, אך נראה שיש מקום לחלק, שאמנם בשאר כל הזבחים שעיקרם הכפרה בזריקה, אין צריך שהשחיטה תעלה לחובתו, אולם בפסח הדבר שנוי במחלוקת הראשונים; מדברי התוס' ביומא (נ"רע"א) אכן נראה שאף בפסח אין צריך שהשחיטה תעלה לחובתו, אבל מדברי הרמב"ם (ק"פ ב,א) נראה שקרבן פסח שונה משאר הזבחים שגם השחיטה צריכה שתעלה לו לחובתו, ודבר זה נתחדש בקרא דנמנין ומושכין ידיהם עד שישחט - כי השחיטה עצמה מחויבת לבעל הקרבן. משא"כ בשאר זבחים שעיקרם לכפרה, די בזריקה שתעלה לחובתו ואין צריך שיהא בעליו בשעת שחיטה.

ובקדושין (מא:) ילפינן משחיטת הפסח על ידי אחרים ששלוחו של אדם כמותו - כי מצות הבעלים לשחוט. ובפני יהושע ובספר המקנה שם נקטו דדוקא בקרבן פסח בעינן לדין שליחות משא"כ בשאר כל הקרבנות אין צריך שהשחיטה תתייחס לבעלים. ובמנ"ח (ה) הקשה מדברי הגמרא בפסחים (ו) שנראה שאף בשחיטת קדשים בעינן לדין שליחות. וע' בספר מנחת ברוך ובאו"ש (סוף מקואות) מה שכתבו בזה. עכ"פ חזינן שלדעת כמה מגדולי האחרונים יש חילוק בין שחיטת הפסח לשאר זבחים בענין שחיטה בבעלים. ומתבאר הדבר לפי הנ"ל].

ונפקא מינה, אם ננקוט שאין צריך שהשחיטה תעלה לחובתו אלא גזרת הכתוב היא שאין נמנים לאחר שמת השם, א"כ בדין הוא שיוכל להימנות לאחר שחיטת סימן אחד שעדיין הוא חי, אבל אם נפרש כפי האמור שגילה הכתוב בקרבן פסח שגם השחיטה צריכה שתעלה לחובתו [והיינו משום הדין המסוים של עשיית הפסח, מלבד היותו קרבן כשאר הקרבנות], הרי למאי דקיי"ל ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף (חולין כט), לא יצא ידי חובתו אלא אם היה מנוי מתחילת השחיטה. (ע' בשפ"א פסחים פט. שצדד בזה).

בכל הזבחים כי האי גוונא פסול, כדין 'לשמו ושלא לשמו' (וכבר עמד על כך הקר"א בזבחים ז:).

והרברים מבוארים בדברי הגרי"ז (הל' קרבן פסח) שעמד על לשון רש"י על דברי המשנה (זבחים נו.) 'הפסח אינו נאכל אלא למנוי' - 'שנמנו בדמי לקיחתו כדכתיב לפי אכלו תכוסו'. מה בא רש"י ללמדנו כאן כיצד מתמנים. ופירש שאמנם בכל הזבחים, ה'בעלים' על הקרבן הם אלו המתכפרים בו ולא דוקא אלו שיש להם קנין המזון בבשר [כמו שאמרו בב"ק (יג) בשור תם שהזיק שיוחלט השור לניזק ואעפ"כ המזיק הוא המתכפר ועליו להביא לחם [בקרבן תודה]. וכמוש"כ בקצות החשן (תו) שאף לריה"ג שקדשים קלים ממון בעלים הוא ויכול למכרם או ליתנם לאחר, זהו רק לענין בעלות על הבשר אבל לא לענין הכפרה], אבל בפסח נתחדש בכתוב 'איש לפי אכלו תכסו על השם' שאינו עולה אלא למי שהוא בעלים על הבשר לענין זכות אכילתו. וזהו שהדגיש רש"י בדין 'נאכל למנוי' שנמנו בדמי לקיחתו, ללמדנו שדין המינוי הוא המגדיר את הבעלים בפסח, ומינוי זה הוא קנין המזון לענין אכילה. ובזה פירש הגרי"ז דברי המכלתא על הכתוב 'משכו וקחו לכם' - מכאן שבהמה דקה נקנית במשיכה. כי זה עיקר דין מינוי האמור בפסח, שיהא שייך לו בקנין מזון. ומאותו טעם למדו בקדושין (מב) מן הכתוב 'איש לפי אכלו' - איש זוכה ואין הקטן זוכה.

אם כן הרי מבואר שבוה חלוק דין 'שלא למנוי' משינוי בעלים שבשאר כל הזבחים, שמחשבת שלא למנוי היינו שחושב על אכילת מי שאין לו קנין מזון בבשר, ומחשבה זו פוסלת רק בשחיטה שהיא מתרת הבשר באכילה, ואילו שינוי בעלים [הקיים בכל הזבחים וגם בפסח] היינו שחושב על מי שאינו 'מתכפר', ולדעת הרמב"ם פוסלת מחשבה זו בכל אחת מארבע עבודות. ו'למנוי' ושלא למנוי' דכשר היינו כשחושב רק על אכילת הבשר, אבל כשחושב על הכפרה פוסל מדין שינוי בעלים דכל הזבחים.

והרברים מתאימים עם כל האמור למעלה, שהואיל ובפסח שני דינים: תורת 'קרבן' ותורת 'פסח', הרי מצד היותו קרבן שעיקרו כפרה, פוסל בו שינוי בעלים במתכפרים בכל עבודות הקרבן [להרמב"ם. ולש"ר - בזריקה לבדה שהיא עיקר הכפרה], ומצד שמו המסוים של הפסח שעיקרו לאכילה, יש בו דין בעלות על הבשר ומצד זה נתיחדה השחיטה משאר העבודות שהיא המתרת באכילה, ואם חישב בה שלא למנוי פסל. משא"כ בשאר זבחים שעיקרם לכפרה, ה'בעלים' הם המתכפרים ואילו הזכאים באכילת הבשר אינם משנים כלום בעבודות הקרבן.

ברורנו זכינו לפירוש הריב"ן על חלקים ממסכת פסחים, ומבואר שם (בדף סא) ככל הדברים הנ"ל, שהמינוי

ח כן יש להוכיח מתוס' זבחים ב. (הגרש"ס). וכן הוא בספר הישר שנת. ואולם בקר"א שם ד נסתפק בדין זה דלשם בעליו ולשם אחר. וע' לקוטי הלכות פסחים סא ושפ"א. [ושמא יש לחלק בין שחשב שתי מחשבות סותרות, רק לבעליו ואח"כ רק לאחרים, ובין אם חשב לשם שניהם. וצ"ע].

ט תדע, דהא מ'איש לפי אכלו' ילפינן דין מחשבת שלא למנוי. והרי בפסח מצרים לא היה תורת הקרבה ממש כנ"ל ואעפ"כ היה שם דין מנויים, ומה שממע שענינו בעלות על הבשר ולא דין 'מתכפר'. וע' בשו"ת זרע אברהם סי' ו סק"ט שכתב להוכיח מהירושלמי שא"צ קנין מזון. ולדבריו יתכן לומר שדין בעלים בפסח מצרים היינו ה'מביא', ולא דוקא המתכפר. והוא גדר שלישי בבעלות על הקרבן (ע' בשיעור א אות ו).

י לא הבנתי, אם גדר המינוי הוא קנין מזון, הלא י"ל שבשעת שחיטה לא נתן דמים ומ"מ אומר לשחוט שישחט עבורו, ולולא קרא הו"א דא"צ קנין מזון בשעת שחיטה ומהני שחיטה עבורו הגם שאינו מנוי בשעת שחיטה.

יא יש מי שרצה לומר שלכך בעינן קרא, לאופן שבשעת שחיטה היה בעליו ומשך את ידיו ושוב בא להימנות קודם הזריקה. אך נראה שאין זה תירוץ, כי אם ננקוט שצריך שיהא בעלים בשעת שחיטה הרי כשנסתלק מהזבח נותק ממנו לגמרי ושוב אף אם יחזור ויקחנו אין כאן שחיטה העולה לחובתו [ובשפ"א נסתפק בזה] - אלא מוכח שא"צ שיהא הזבח שלו בשעת שחיטה (משיעור הגר"ח כן שליט"א, קין תשס"ה).

והנה ברש"י בפסחים (סא.) משמע דשלא למנוייו היינו שינוי בעלים, וכבר תמחו התוס' ומהרש"א על כך הלא דיניהם חלוקים וכו'. אך נראה דהמדקדק בלשון רש"י שם יראה ממש כדברי הריב"ן הנ"ל שמפני שמעיקרו בא הפסח לאכילה לכך מחשבת שלא למנוייו פוסלת בשחיטה כי שחיטת הפסח שונה משאר זבחים שענינה להתיר הבשר באכילה שהוא עיקר בפסח, אלא שהריב"ן נוקט כהתוס' ביומא שא"צ שהשחיטה תעלה לחובתו אלא די בזריקה לבד, ולדבריו מחשבת שלא למנוייו ושינוי בעלים הם שני ענינים שונים. אבל בדעת רש"י נראה שסובר כהרמב"ם שהשחיטה בפסח נצרכת לחובת המקריב, ולכן נקט שמחשבת שלא למנוייו הינו סוג נוסף של שינוי בעלים, אלא שבכל הזבחים שעיקרן לכפרה, הרי ה'בעלים' הוא המתכפר ועל כן מחשבה זו שייכת רק בזריקה, משא"כ בקרבן פסח שיש בו דין נוסף שעיקרו לאכילה ומצד זה צריך שיהא 'בעלים' על הבשר [כדברי רש"י הנ"ל בזבחים נו שדקדק הגרי"ז], הרי עבודת השחיטה שם נצרכת לו להתיר האכילה, נמצא אם כן ששם 'בעלים' בקרבן פסח תלוי גם בדין אכילה ולא רק בכפרה, הלכך יש בו מחשבת שינוי בעלים בשחיטה, וזו היא מחשבת 'שלא למנוייו' [ומ"מ חלוקה מחשבה זו בדינה, שאם מחשב גם כן למנוייו לא פסל דגוה"כ דמקצת אוכלין לא פסלה, ובוה שונה היא ממחשבת שינוי בעלים דכפרה, אבל בעיקרם מחשבה אחת היא]².

ה אמור מעתה, שתי פנים לפסח; פן של 'קרבן' שזמנו ליום ולילה ואכילתו כאכילת הקדשים. ומצד זה טעון ד' עבודות והקטרת אימורים, ופוסלת בו מחשבת שינוי בעלים - המתכפר [לשאר הראשונים בזריקה, ולהרמב"ם בכל עבודות המתיר]. ופן נוסף של 'עשיית הפסח' מצד שמו המסויים, ועיקרו של הפסח שהוא בא לאכילה, ומצד הפן הזה נובעות ההלכות הללו: נאכל בלילה עד חצות (לראב"ע) כפי דינו המסויים; טעון התמנות לאכילת הבשר; צריך שיהא בעליו בשעת שחיטה, והשחיטה תעלה לחובתו [להרמב"ם] - כי השחיטה היא הנצרכת להתיר האכילה; פוסלת בו מחשבת שלא למנוייו בשחיטה; השחיטה היא 'מינה' עם חולין להחריב בו במחשבה לשם חולין; שחיטת בן פקועה פסולה מפני שאינה שחיטה המתרת.

ומזבנת היטב הגדרת הרמב"ם בכל המקומות את המצוה של עשיית פסח כמצות שחיטה, בשונה משאר זבחים - כי אכן זו עיקר מצות עשיית הפסח, מלבד היותו קרבן כשאר הקרבנות.

והנה כתב רש"י (בפסחים סג.) דלאו ד'לא תשחט על חמץ דם זבחי' שייך גם בפסח פסול שנשחט שלא לשמו על החמץ,

יב וכן שמעתי לפרש דברי התוס' בזבחים (יד. ד"ה ומה) דהקשו לפרוך 'מה לשנוי בעלים שכן פוסל בזביחה בפסח או בזריקה לחודיה' (מהגרש"כ שליט"א). ויש להעיר מרש"י בבכורות יב. שפירש הטעם שאין יוצאים ידי חובת פסח בבהמה שחוטתה כי צריך שתהא זביחה לשם פסח. ומשמע שלולא דין זה היה כשר, והרי לא עלתה השחיטה לחובתו. ולכאורה היה נראה דאילו לשיתנו בחולין עד: גבי בן פקועה שנמנע מפירוש התוס' שם משום שא"צ שחיטה המתרת בעצם אלא לצורך הדם וכמוש"כ התו"ח.

לחכמים דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה. והקשו האחרונים (ע' משל"מ ושעה"מ קרבן פסח א,ה) מדברי הירושלמי שבפסח פסול אין עוברים בזריקת הדם על החמץ כמו בפסח כשר שנתרבתה זריקה לאיסור מ'דם זבחי'. ותרצו הגרי"ז (בסנטסיל תמורה ד) ובקה"י (פסחים) שיש לחלק בין שחיטה לזריקה, שבזריקה שכל עניינה העבודה, אם הקרבן פסול אין כאן עבודה הלכך אינו עובר, משא"כ בשחיטה סובר רש"י שעוברים ב'לא תשחט' מצד התר השחיטה את הבשר במה שמוציאתו מידי נבלה, והרי זה איתא גם בפסח פסול, דסו"ס השחיטה הוציאתו מידי נבלה.

אלא שהקשה הגרי"ז על טעמו של רש"י מהא דלר' יהודה שם עובר בלאו ד'לא תשחט' גם בעולת התמיד הקרבה בי"ד בין הערבים, והרי שחיטת עולה היא שחיטה שאינה ראויה (כדאיתא בחולין פא) ואעפ"כ עוברים עליה בלא תשחט, הרי דעיקר הלאו הוא מצד תורת העבודה שבקרבן ולא משום התר השחיטה את הבשר. והוסיף להקשות מהא דלר"ש שם חייבים בכל קרבנות המועד משום 'לא תשחט', ומבואר בגמרא (סג סע"ב) שבכלל זה מליקת העוף, והרי המליקה ודאי אינה מוציאה מאיסור נבלה, דהא זר שאכל מליקה חייב משום נבלה (יבמות לג), ורק לכהנים התר מיוחד הוא הגם שהיא נבלה (שעל כן איסור נבלה חשיב 'הותר מכללו' לכהנים. מנחות מה וחולין קכ. והאריך בזה באתון דאוריתא א) - הרי שלא זו ד'לא תשחט' אינו משום לתא דהתר בשר והוציאתו מידי נבלה אלא משום העבודה הוא, וקשה על רש"י שכתב שאף בפסח פסול עוברים עליו.

אבן, לפי המהלך האמור אתי שפיר, שלדעת רש"י שמעינן תרי מילי באיסור 'לא תשחט'; בפן של תורת קרבן שבפסח, שמעינן איסור מצד העבודה, הכולל גם שחיטת העולה ומליקה, ובפן של תורת עשיית הפסח שבפסח שמעינן איסור מצד התר השחיטה כמו בחולין, ומצד זה חייבים אף בפסח פסול.

זביחה יש לפרש לשונות המקראות, דבפרשת משפטים כתיב 'לא תזבח על חמץ דם זבחי', ובפרשת כי תשא כתיב 'לא תשחט'. ונראה שהם הן שתי הפנים האמורים: זביחה דקרבנות שבפסח וגם שחיטה דחולין שבפסח. והדברים גם למדים מעניינם, שהמשך הקרא ד'לא תזבח' הוא 'ולא ילין חלב חגי עד בקר' - היינו אימורי הקרבן, דהך קרא מיירי בעניינא דעבודה שבפסח. ואילו בקרא ד'לא תשחט' כתיב 'ולא ילין לבקר זבח חג הפסח' שלפי פשוטו של מקרא הכוונה על הבשר (כמו שכתב בספר הכתב והקבלה. וערש"י עפ"י התרגום). דהך קרא מדבר בתורת השחיטה המתרת את הבשר ולא בתורת הקרבן של הפסח.

נ נשוב עתה להרחיב מעט בבאור דינו של הרמב"ם הנ"ל שפסח ששחטו לשם חולין פוסל. כאמור האו"ש נתן בו טעם של סברא, דכלפי שחיטת הפסח אין נחשבת שחיטת החולין כ'לאו מינה'. אך הלא בגמרא מוזכרת גם כן ילפותא דאין חולין מחללים קדשים כמובא לעיל, ומצד זה מה מקום לחלק בין פסח לשאר זבחים.

ויש להקדים בקיצור שלש שיטות בדין 'שלא לשמה' בקרבנות; יש שהבינו שגדר הדין הוא שהזבחים טעונים עבודה לשמה, וכשחושב שלא לשמה, הזבח פסול מצד העדר עשיה

(בספ"ז שם) ואם יקשה מקשה ויאמר מדוע לא נמנה בכור ומעשר ופסח כמיני קרבנות לעצמם. וכתב בתירוץ: '... ועוד שהכתוב לא בא אלא על אלו המינים בלבד, והם שנתן להם 'תורות' שנאמר זאת תורת העולה למנחה ולחטאת לאשם ולמלוואים [ולזבח השלמים], ואמר אחר כך אשר צוה ה' וגו' - הרי אין שם קרבן זולתי אלו. אמנם המילואים לא זכרנו אותו לפי שאיני מונה אלא קרבן הנוהג לדורות. והמנחה יתפרשו דיניה במסכת שאחרי זאת'. ולכאורה אין מובן נימוקו שגם הכתוב לא זכר אלא אלו הארבעה. והרי על הכתוב גופא נקשה זאת, מדוע לא מנה בכור מעשר ופסח כסוג לעצמם.

אך נראה שדבר גדול השמיענו כאן, שיסוד ה'קרבן' שבפסח היינו קרבן שלמים. ומה ששם קרבן פסח חלוק לעצמו, היינו רק משום תורת הפסח המסויימת שיש בו [וכי"ב אתה אומר בבכור ומעשר. ואכ"מ¹], אבל באופן שאתה נוטל ממנו את תורת ההקרבה המסויימת של פסח, כגון שהקריבוהו שלא בזמנו - אכן שלמים הוא מצד עיקר דינו.

ואמנם כן היא שיטת הרמב"ם כפי שדייקו האחרונים מדבריו (בפ"ד מהל' קרבן פסח ופ"י ממעשה הקרבנות) שמותר הפסח נאכל לשני ימים ולילה כשלמים, ודלא כשיטת התוס' המובאים למעלה (ע' צ"ח; קרן אורה וזבחים ד; מנחת חינוך קמא, י. וכ"כ בחזון יחזקאל פסחים פ"ט). [ומכל מקום כשקרב בזמנו, ודאי אין להכשירו אלא באותם תנאים של הפסח שהרי עתה שם 'פסח' עליו ולא 'שלמים'. וכגון שנשחט שלא לשמו פסול, וכן שלא למנויו וכד'. ואין אומרים יתכשר מיהת כשלמים].

כי הנה הוכיח בקהלות יעקב (מגילה ז) מדברי הירושלמי לחלק בין מותר אשם הקרב עולה למותר פסח הקרב שלמים, שמותר אשם אינו קרב בבמת יחיד, שהואיל ובא משורש אשם דינו כאשם שאינו נידר ונידב ולכך לא קרב בבמת יחיד. משא"כ מותר הפסח קרב בבמת יחיד אעפ"י שהפסח אינו קרב שם - והיינו משום שבעיקר קדושתו יש בו קדושת שלמים גם כן, ואין שורש קדושתו בדבר שאינו נידר ונידב. ופירש טעם החילוק שהרי האשם לא נעשה עולה אלא משנתכפרו בעליו באחר ונעשה 'מותר', ואז משתנית קדושתו לקדושה אחרת. משא"כ הפסח נעשה ממילא שלמים כל שקרב שלא בזמנו [וי"ל כן אף למ"ד שצריך עקירה, מ"מ לאחר שנעקר משם פסח הרי קרב ממילא שלמים, כי יש בו מעיקרא שם זה]. והביא שם בשם בנו שליט"א להוכיח כן מסוגית הגמרא בזבחים (מט) שהקשו הלא מצאנו טפל חמור מן העיקר שהרי הפסח אינו טעון סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק ומותרו טעון. ותרצו פסח בשאר ימות השנה שלמים הוא. ופרש"י דלא מותר הפסח מקרי להחשיבו טפל. ונראה הכוונה שכן קבוע בעיקר הקדש הפסח שהוא שלמים כשאינו קרב בזמנו. וכיסוד זה כתב הגר"י אברמסקי (בפסחים פ"ט) בבאור הסוגיא ביומא סג לשיטת הרמב"ם (מע"ה ק"י, יב), ותלה זאת במחלוקת רבין ורב דימי שם. ויש לבאר גדר הדבר כנ"ל, שקרבן פסח בלא דיניו המסויימים הנובעים מתורת עשיית הפסח, הנו שלמים

לשמה [בפסח ובחטאת - פסול לגמרי, ובשאר זבחים פסול לענין שלא עלה לחובה]. ולפי זה הא דאמרינן 'סתמא לשמה' היינו מצד הגברא, שעשיותיו בסתם נעשות לשם הקרבן המסויים שהקדישו ולא לשם זבח אחר. אלא שהקשו על הגדרה זו מכמה וכמה מקומות; הלא קיי"ל עקירה בטעות לאו עקירה היא, שאם סבור שהוא זבח אחר לא פסל, ואם פסול 'שלא לשמה' משום העדר, מה לי אם עשה במקוון או בטעות, סוף סוף חסרה כאן מחשבת לשמה. וכן קשה משוחט לשם חולין שכשר והלא אין שם מחשבה חיובית ולא 'סתמא' מצד הגברא. ועוד קושיות.

וכבר מפורסמת שיטת הגר"ח והגר"ז (ע' באריכות בספרו בהל' פסוה"מ ובהל' מעשה"ק) ש'שלא לשמה' פסול מטעם מחשבה הפוסלת. כלומר, לעולם אין העדר לשמה בקרבן כי הקרבן מצד עצמו נעשה לשמה כי לכך הוא עומד, וזה ענינו של הדין 'סתמא לשמה' - ה'לשמה' קיים בחפצא של הקרבן, אלא שאם העובד חושב שלא לשמה הרי פסל את הזבח מצד מחשבתו כמו שחשב מחשבת פיגול. ואמנם כן מורים לשונות הרמב"ם (כמו בפ"ו מהל' פסוה"מ ה"א ועוד מקומות), אבל מרש"י במקומות רבים משמע שהפסול הוא משום חסרון לשמה.

על כן נראה בדעת רש"י כמו שפירש הגרא"י (קוב"ש ח"ב כב) שיטה ממוצעת; אמנם 'סתמא לשמה' הוא דין בקרבן עצמו ולא מצד פעולת האדם, אבל כשמחשב שלא לשמה הריהו עוקר את ה'לשמה' מהקרבן, נמצא פסולו מצד העדר. ומובן לפי"ז שבעקירה בטעות אין כאן מחשבה מודעת העוקרת, וכן החושב לשם חולין דלאו מינה, אין זו מחשבה הפועלת בזבח וממילא קיים ה'סתמא' בקרבן מצד עצמו.

והנה כתב הרמב"ם (פסוה"מ טו,יא) שפסח פסול לשם חולין משום שנאמר 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' (ומקור הדרשה בירושלמי פסחים ה,ב כמובא בפירוש המשניות לרמב"ם פ"ה דפסחים). ונראה שטעם זה מועיל לומר שאעפ"י שמחשבת חולין אינה מחשבה הפוסלת, ד'חולין אין מחללין קדשים', כלומר אינם מהוים מחשבת פסול בקדשים, מ"מ בפסח נתחדש דין נוסף שאם מחשב לשם דבר אחר הרי עוקר ה'לשמה', ומצד זה אף מחשבת חולין מועילה, כי אין דנים בה משום מחשבה הפוסלת אלא משום חסרון במחשבת לשמה דפסח. אלא דמ"מ סוף סוף קיימת הסברא ד'אינה מינה לא מחריב' - על כך בא טעם האו"ש דשחיטת חולין לענין שחיטת הפסח חשיב 'מינה'. נמצא אם כן שהטעם שבירושלמי עם טעמו של האו"ש משלימים זה את זה; הירושלמי בא ליתן טעם להוציא מהדין הכללי דחולין אין מחללין קדשים, והאו"ש בא ליתן טעם שאין קיימת הסברא דלא מינה לא מחריב בה.

ז עד עתה ראינו שיש בקרבן הפסח דין מסוים של 'זבח פסח' מלבד דין ה'קרבן' שבו. עתה נברר מהותו של שם ה'קרבן' שבפסח.

הנה כתב הרמב"ם בהקדמתו לסדר קדשים שהזבחים כולם נחלקים לארבעה מינים: חטאת, אשם, עולה, שלמים והדומה להם [היינו בכור ומעשר ופסח, כמוש"כ בפיה"מ זבחים ספ"ו], ולא תמצא קרבן זולתי אחד מאלה ארבעת המינים. וכתב

בעצם. ועל כן כשאנו קרב בזמנו דין שלמים עליו לכל דבר כדמעיקרא.^י

ובכך מתפרשת סוגיא סתומה בסוף פסחים, דתנן התם בירך ברכת הפסח פטר את של זבח [- חגיגה הבאה עם הפסח] - כדברי רבי ישמעאל, ולרבי עקיבא לא פטר. ואמרו בגמרא: כשתמצא לומר לדברי רבי ישמעאל זריקה בכלל שפיכה, כלומר שלמים שדינם בזריקה אם נתנם בשפיכה כפסח יצא. ולרבי עקיבא אינה בכלל שפיכה. ואין מובן מה ענין נידון זה לשאלה אם ברכת הפסח פוטרת את השלמים. אלא באור הדבר (וכ"כ בקיצור הגר"י הוטנר, מובא בספר הזכרון על שמו) שאם שלמים כשרים בשפיכה בדיעבד, הרי ניתן לומר שהפסח - שדינו בשפיכה - ביסודו יש בו דין שלמים, ועל כן בברכתו פטר את ברכת השלמים. משא"כ אם שלמים אינם כשרים בשפיכה כלל, על כרחך שהפסח אין בו יסוד קרבן שלמים, שאם כן כיצד יתכן שעבודתו חלוקה משלמים מכל וכל. נמצא אם כן שלפי באור הגמרא, זהו שורש מחלוקת התנאים אם פטר את הזבח בברכת הפסח, האם הפסח הוא שלמים ביסודו אם לאו. [ואף שהרמב"ם נוקט שם להלכה כרע"ק שלא פטר, אך זהו מטעם אחר המובא בירושלמי ולא מטעם המוזכר בתלמוד דידן, שהרי פסק (פסו"מ ב,ב) שהנתינין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא^{טו}].

ובשיעור בענין צלי אש בקרבן פסח^י התבאר עוד בהרחבה לפי המהלך האמור, דין צלי אש בפסח, והומתק שם פשט דברי המשנה (בזבחים נו) 'הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי' ששם נמנו תורת הדינים המיוחדים מתורת הפסח שבפסח. ע"ש בהרחבה.

עיקרי דברים

א בקרבן פסח יש להבחין בין ההלכות הנוגעות לעשיית הפסח מצד שמו המסויים, ובין ההלכות הנובעות מתורת 'קרבן' שבו; -

יד וכן שמעתי מהגרש"כ שליט"א בשם הגר"י, שבעצם הוא שלמים אלא שיש בו תורת הקרבה מסוימת של פסח כשקרב בזמנו. ובפעם אחרת נאמר בשמו שבדין הפסח עצמו יש שתי תורות הקרבה, של פסח - כאשר קרב בזמנו, או של שלמים - כשקרב שלא בזמנו. [וצ"ע כששחט שלמים בשאר ימות השנה לשם פסח, דבפשוטו כשר ולא עלה (ע' ריש זבחים ושם יא ופסחים סב) ואמאי חשיב שינוי קודש הלא עתה הפסח היינו שלמים]. והעיר ידידי הגרמ"י יעקבוביץ שליט"א (בספרו קדשי שעה ס' ב) לדברי הגרע"ק בתמורה יט: שהניח כדבר פשוט להשוות בין מותר אשם למותר הפסח ומכח זה הקשה על דברי התוס' שם. ולפי"ד האחרונים הנ"ל מיושבת קושיתו. וכן יש להעיר מדברי הקר"א זבחים מט' לע' בפנים - בסוגיא דלא יא טפל חמור מן העיקר, שהשווה מותר אשם למותר הפסח. כמו"כ מסופקני לפי הנחה זו דמתחילתו יש בו גם כן דין שלמים, אם יש לקיים סברת הבית-הלוי (ח"ב סוס"י לו) דמותר הפסח שמקריבים אותו כפסח מפני הספק, אין זה נחשב ממועט מזמן אכילתו מפני שבעיקרו הוקדש לפסח להאכל רק בלילה אלא שאח"כ חל בו דין שלמים להאכל לשני ימים. אך לפי האמור אף מתחילתו ומנו לשני ימים באופן שלא ייקרב בזמנו.

טו ע' במאירי, וכן חזו"א זבחים טז, ובאבי עזרי (קמא. חגיגה ב,י) בבאור פסק הרמב"ם, שלפי ההלכה אין הדברים תלויים בנידון שפיכה וזריקה.

טז ק"ק לפי"ז כיצד סתם הרמב"ם כהנחה פשוטה שאין בתורה יותר מארבעה סוגי זבח, בזמן שלרע"ק איכא חמישי - לפי סוגיית הגמרא. ולכאורה נראה כוונת הרמב"ם בפי"ה מ' כפשוטו, דלעולם יש מיני קרבנות נוספים, וכמפורש בדבריו ריש הלכות מעה"ק, אלא שמיינים אלו דומים למין השלמים בעבודתם, ועל כן לא חילקם במחלקה לעצמם. ובסת"ע מהכתוב שגם הוא לא ייחד להם שם לעצמו. >שולחן הדברים. לברר: בכל מקום בתורה מופיע לשון 'זבח' בשלמים, 'זבח' שלמים, וכן 'עולות וזבחים'. ונראה לכאורה בשלמים הוביחה היא עיקר בה, שלא כשאר קדשים שעיקרן ההקרבה וההבאה. ובצד זה דומה הפסח לשלמים שנאמר בו 'שחיטה' או 'זביחה' בכל מקום.

יז שיעור קמו.

הפסח מצד שמו המסויים - עיקרו לאכילה הוא בא כפי שינוי במשנה, ואילו הכפרה במתן דמים והקטרת האימורים, באות מצד תורת 'קרבן' שבו, ולא היו בפסח מצרים. [מטעם זה יש מי שצדד שרשאים להקטיר אימורי הפסח לאחר האכילה]. **הואיל** ועיקר הפסח לאכילה בא, לכך השחיטה המתרת את האכילה, הריה עיקר בעשיית הפסח, מפני שנועדה להתיר הבשר. ולכן נצרכת השחיטה לעלות לחובת הבעלים [להרמב"ם].

וזהו הטעם לכך שמצות עשיית הפסח מוגדרת ב'שחיטתו', לא ב'הקרבנות' כבשאר קרבנות.

מטעם זה צריך שיהיו לבעלי הפסח זכות ממונית בבשר [כהגרי"ז] בזמן השחיטה. ולכך מחשבת 'שלא למנויו' פוסלת בשחיטה - מה שאין כן בשאר זבחים שעיקרם הכפרה והריצוי, אין פוסלת בהם מחשבת שינוי בעלים אלא כלפי ה'מתכפר' ולא לענין הבעלות על הבשר. [לכן לפרש"י מחשבת 'שלא למנויו' בפסח היינו סוג של 'שינוי בעלים', אלא שבפסח הגדרת ה'בעלים' מתרחבת, שאינה במתכפר בלבד אלא בבעלים הממוניים].

מטעם זה להתוס' אין כשרה שחיטת בן פקועה בפסח, מפני שאינה שחיטה המתרת.

ובן שוחט לשם חולין פסול [להרמב"ם] - משום ששחיטת חולין דומה בצד מה לשחיטת הפסח שעיקר שניהם להתיר הבשר - כסברת האור-שמש. (א-ה)

ב מלבד אכילת הפסח הנמנית מצוה לעצמה, יש באכילתו קיום נוסף של מצות אכילת קדשים ככלל קרבן. אלא שמצוה זו אינה חובת גברא רק חובת הקרבן שייאכל, ויתכן אף בפחות מכזית [בית הלוי], וי"א שעיקר מצות אכילת קדשים אינה אלא בקדשי קדשים ובכהנים [צל"ח עפ"י הרמב"ם].

מצד הקרבן שבפסח, זמן אכילתו הוא יום ולילה. ולדברי האור-שמש המחודשים, אפילו לראב"ע שזמן אכילת הפסח הוא עד חצות, אם נשאר אחר חצות נאכל עד הבוקר מדין אכילת קדשים. ועכ"פ לדעת כמה ראשונים אינו נעשה 'נותר' עד הבוקר, וגם מחשבת 'חוץ לזמנו' אינה אלא במחשב לאכול אחר הלילה, כדמשמע בתוספתא. (ב)

ג הוכיחו רבותינו האחרונים שהפסח מתחילתו יש בו גם כן קדושת קרבן שלמים, שהרי אם קרב שלא בזמנו דינו כשלמים. ויש מי שתלה זאת במחלוקת אמוראים (חזון יחזקאל, עפ"י יומא סג).

ונראה עפ"י דברי הרמב"ם בפירוש המשנה, שקרבן הפסח ביסודו - בלא הדינים המסויימים של עשיית הפסח - הריהו קרבן שלמים. ועל כן כשקרב שלא בזמנו דינו כשלמים לכל דבר, והריהו נאכל לשני ימים ולילה לשחיטת הרמב"ם. **וזהו** הטעם שברכת הפסח פוטרת את של זבח (לרבי ישמעאל) - כי גם הפסח הוא שלמים ביסודו. (ז)

